

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἰωάννου Χάκκετ, Ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ μετὰφρασιν καὶ συμπλήρωσιν Χαριλάου Ἰ. Παπαϊωάννου, Τόμ. Α' Ἱστορία τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ 1878, ἐν Ἀθήναις 1923.

Τὸ περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου λαμπρὸν ἱστορικὸν ἔργον τοῦ John Hackett († 1915) ἠ προσέλαβε μείζονα ἀξίαν διὰ τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δοκιμωτάτης μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Χαριλάου Παπαϊωάννου, ὅστις, ἐπιμελέστατα καὶ εὐδοκιμώτατα ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν νεωτέραν ἰδίως ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου, ἠδυνήθη αὐτὸ νὰ συμπληρωσῆ σημαντικῶς. Χάριτες δὲ ὀφείλονται τῷ νῦν Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου Κυρίλλῳ, χορηγήσαντι τὰ πρὸς τὴν ἔκδοσιν τῆς μεταφράσεως. Ὁ κ. Παπαϊωάννου διήρσε τὸ μονότομον ἔργον τοῦ Hackett εἰς τρεῖς τόμους, ὧν ὁ Α' περιέχει, πλὴν τῶν προτασσομένων Προλόγων καὶ τοῦ Πίνακος τῶν πηγῶν, τὰ κεφάλαια α', β', γ' καὶ δ', τὰ περιέχοντα τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τοῦ βίου τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ 1878· ὁ Β' τὰ κεφάλαια ε', ζ', η' καὶ θ', τὰ πραγματευόμενα περὶ τοῦ ἑσωτέρου τῆς Ἐκκλησίας βίου (ε') περὶ τῶν ἐπισκοπικῶν θρόνων ἐκάστων καὶ τῶν γνωστῶν ἐπισκόπων αὐτῶν (ζ'), περὶ τῶν ὀρθοδόξων Μοναστηρίων (η'), περὶ τῶν κυρίων Ἁγίων (θ'), καὶ περὶ τῶν ἱερῶν κειμηλίων καὶ λειψάνων (θ')· ὁ δὲ Γ' τὰ κεφάλαια ι', ια' καὶ ιβ', ἐν οἷς ἐρευνῶνται τὰ τῆς ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας ἐγκαταστάσεως βιαίως ἐν Κύπρῳ λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἧτοι ἡ

1. Ὁ αἰοίδιμος Ἰωάννης Χάκκετ, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Χάκκετ, ἐγεννήθη τῇ 23 Μαρτίου 1851, σπουδίας δὲ περὶ τὴν Θεολογίαν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν κλῆρον ὑπηρετήσεν ἐπὶ δύο περιόδους ὡς στρατιωτικὸς ἱερεὺς ἐν Κύπρῳ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σχεδὸν τοῦ 1895. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀνεξήτησε πᾶσαν ἐφικτὴν μέχρι τότε πληροφορίαν περὶ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας, ἀπειδῶς καταδαπανήσας ἑαυτὸν καὶ ἐφεξῆς εἰς τοῦτου κυριώτατα τοῦ ἔργου τὴν συγγραφὴν. Ἀπέθανεν ἐν Lyme Regis τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ τὰ 64 ἔτη γεγονώς, τῇ 29 Μαΐου 1915.

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ταύτης (I'), οἱ χρηματίσαντες κάτοχοι τῶν 4 λατινικῶν Ἐπισκοπῶν (Iα'), καὶ τὰ μοναχικὰ ἐν τῇ Νήσῳ λατινικὰ τάγματα (Iβ'), τὰ Παροικήματα καὶ τὸ ἀλφαβητικὸν εὐρετήριο τῆς ὅλης συγγραφῆς. Ἐκάστου δὲ τόμου προτάσσεται ἀναλυτικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων ἐκάστου κεφαλαίου κατὰ παραγράφους.

Ἐκθεσις ἀρίστη ἐκ πάσης ἐπόψεως καὶ ἀπληκρῖβωμένη, στηριζομένη πάντοτε ἐπὶ τῶν πηγῶν, ὕψος γλαφυρὸν καὶ ἐπιμελημένον χαρακτηρίζουσι τὸ ἔργον. Ἡ παρὰ τοῦ μεταφραστοῦ δὲ συμπλήρωσις αὐτοῦ ἐγένετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε διατηρήθη ἡ ἐνότης καὶ τὸ ἀδιάκοπον τῆς ἐκθέσεως.

Ὁ μεταφράστης προέταξε πλουσιωτάτην βιβλιογραφίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ μακαρίτου συγγραφέως χρῆσις αὐτῆς, παρουσιάζονται κενὰ τινα ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν γεγονότων, χωρὶς ὅμως νὰ βλάψωσιν αὐτήν. Θὰ ἦτο δὲ λίαν μακρὸν νὰ ὑποδειχθῶσιν ἐνταῦθα τὰ κενὰ ταῦτα. Σημειοῦμεν, οὐχ ἦντον, τὰς ἐξῆς ὀλιγίστας παρατηρήσεις. Πρὸ πάντων ἀπρητεῖτο νὰ προταχθῇ τῆς ὅλης ἐκθέσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου ἔστω καὶ σύντομος ἐκθεσις τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῆς νήσου πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν μεταδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ σ. ποιεῖται ἰκανὸν λόγον περὶ τῶν ἐν τῇ Α' Οἰκουμ. Συνόδῳ παραστάντων Κυπρίων Ἐπισκόπων, οὐδεμίαν ὅμως μνεῖαν ποιεῖται τοῦ παραστάντος ἐν τῇ Β' Οἰκουμηνικῇ Συνόδῳ Ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος, οὕτινος τὸ ὄνομα εἶναι οὐχὶ **Θεόπομπος**, ὡς ἔχει συριακὸς τις κατάλογος, ἀλλὰ **Θεόπροπος** (H. Gelzer, Geographische und onomatologische Bemerkungen zu der Liste der Väter des Konzils von 381, ἐν Β. z. Zeitschrift, XII, 1903, σ. 127). Τὰ κατὰ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἐκτίθενται ὀρθῶς. Ὁ δὲ κ. Παπαϊωάννου συνεπλήρωσε τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν παράστασιν τῶν Κυπρίων Ἐπισκόπων ἐν τῇ Δ' Οἰκουμ. Συνόδῳ ὡς καὶ τὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἐν τοῖς ζητήμασι τοῦ Μονοθελητισμοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίας Σεργίου συνελθοῦσα κατὰ τῆς αἰρέσεως ταύτης Σύνοδος συνεκροτήθη τῇ 29 Μαΐου 643, ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ αὐτῆς πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης ἐποιήσατο μνεῖαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίας Ἀρκαδίου, ἀποθανόντος ἐν τέλει τοῦ 641 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 642. Ὁ Ἀρκαδῖος συνέγραψε Βίον Συμεῶν τοῦ Στυλῆτου († 596), (Κωδ. Ἱεροσολυμ. Βιβλιοθήκης, Κεραμέως Β, 141, 27 σ. 309), σώζεται δὲ αὐτοῦ

ἐπίσης ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Παρισίων καὶ ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις «ὁμιλία εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Γεώργιον» ἀπαγγελθεῖσα κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Λύδῃ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἕνεκα ἐφορτάζοντο πανταχοῦ τῇ 3 Νοεμβρίου (Hir. Delehaue, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Bruxellis 1902, σ. 191, τοῦ αὐτοῦ, Les Legendes grecques des Saints militaires Paris 1909, σ. 73. 74). Ἐκ χειρογράφου τοῦ ἁγ. Ὄρους ἐξέδωκε τὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἀρκαδίου ὁ Δουκάκης, Μέγας Συναξαριστής, Ἀπριλ. Ἀθῆναι 1892, σ. 375—8. Γενικῶς περὶ τοῦ Ἀρκαδίου προβλ. *Κρουμβάχερ—Σωτηριάδου*, Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας, Α, 287. Hefele—Leclercq, Histoire des Conciles III, 319.325. Ἐκτὸς τοῦ Ἀρκαδίου κατὰ τὸν 5 αἰῶνα Κύπριοι λογογράφοι ἀνεδείχθησαν ὁ ἅγιος Ἰωάννης Ἐλεήμων Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, βιογραφήσας τὸν ἅγιον Τύχωνα Ἀμαθοῦντος, ὁ Λεόντιος Νεαπόλεως, βιογραφήσας τὸν ἅγιον Ἰωάννην Ἐλεήμονα, ὁ Θεόδωρος Πάφου βιογραφήσας τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, Θεόδωρος Τριμυθοῦντος βιογραφήσας τὸν ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον. Εἰς τὸν Λεόντιον Νεαπόλεως ἀνήκει Λόγος εἰς τὴν Μεσοπεντηκοστὴν ἐκδεδομένος ἐπ' ὀνόματι Λεοντίου Πρωσβυτέρου ΚΠόλεως (Πατρ. Migne 86, 2, σ. 1976) ὡς μαρτυρεῖ ὁ κώδ. 6 τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης (Κεραμέως Α, 22) ἐπίσης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κώδ. 138 (Κεραμέως Β, 242) εἰς τὸν Λεόντιον Νεαπόλεως ἀνήκει λόγος «εἰς τὰ προφωτίσματα καὶ εἰς τὰ βάρια καὶ εἰς τὴν ἔγερσιν τοῦ Λαζάρου» ἐκδεδομένος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου (Πατρ. Migne 61, 715). Ὁ δὲ κατὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἐριδας θεομὸς ὑπέρομαχος τῆς ὀρθοδοξίας Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίας Γεώργιος ὑπῆρξε συγγραφεὺς ἀπολογητικῆς πραγματείας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Νουθεσία γέροντος περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων», ἣν ἐξέδωκεν ὁ ρώσος Melioransky. Κατὰ τὸν 7 αἰῶνα ἤκμασεν ὁ ἅγιος Δημητριάδης Ἐπίσκοπος Κύθρων Ch. Gregoire, St. Démétrianes, évêque de Chytri, Byz Zeitschrift, XVI, 1907, σ. 204—240). Κατὰ δὲ τὴν συντέλεσιν τοῦ σχίσματος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας (1054) παρῆν ἐν Κωνπόλει καὶ ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Κύθρου.

Λεπτομερῶς ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ Φραγκοκρατίας, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξετασθῇ ἐν τέλει αὐτῆς ἢ ἐν Κύπρῳ παρουσία τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως Ἱερεμίου Α'. (31 Δεκεμβρίου 1522—Δεκέμβριος 1545), γνωστὴ ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς ΚΠό-

λεως ἱστορίας (ed. Bonnae σ. 153-4) καὶ ἡ σπουδαιότητι ἐκ πάσης ἐπόψεως δρᾶσις τοῦ Διδασκάλου Ἰακώβου Διασσωρίνου, ἣν ἀφηγήθημεν ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ πραγματείᾳ.

~~Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐποχῆς τῆς Γομοκοχουσίας~~
προσοχὴν προκαλεῖ πρώτιστα πάντων τὸ γεγονός τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ὁ σ. λίαν ὀρθῶς χαρακτηρίζει τὴν γνῶσθην ἀφήγησιν τοῦ φανατικοῦ Καλεπίου ὡς ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀσθηρικὸν μαρτυρίαν τούτου, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς στηρίζει τὸ γεγονός τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Καλεπίου, ἃς ἐπανέλαβεν ὁ Κύπριος χρονογράφος Κυπριανὸς καὶ αἴτινες παγκοίμως εἶναι ἀποδεκταί, Σέρβος τις μοναχὸς ἀνήκων εἰς παλαιὰν αἴρεσιν κατέλαβε σιμωνιακῶς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν Θρόνον τῆς Κύπρου. Μετὰ τοῦτο ἀποστέλλεται εἰς ΚΠολιν ἐκ Κύπρου, πρὸς ἀπόκρισιν αὐτοῦ, ἡγούμενός τις. Ἀλλὰ προλαβὼν ἕτερος Κύπριος κληρικὸς, ἐν ΚΠόλει εὐρισκόμενος, χειροτονεῖται Ἀρχιεπίσκοπος. Καὶ ὁ μὲν ἐκ Κύπρου ἡγούμενος ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Πάφου, ὁ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου Κουτσοβέντη ἡγούμενος ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Λεμεσοῦ, ἕτερος δὲ Κρής μοναχός, τέως ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Συμεῶν ἐν Ἀμμοχώστῳ, Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Οὕτως ἀφηγείται ὁ λατῖνος χρονογράφος τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, παραπονούμενος ἅμα ὅτι ἐχειροτονήθη νέος Ἀρχιεπίσκοπος, ἐνῷ ἔζη ὁ κανονικὸς, δηλαδὴ ὁ λατῖνος, Ἀρχιεπίσκοπος. Ἐλησμόνησεν ὅτι πανταχοῦ ὅπου ληστικῶς ἐπέδραμον οἱ λατῖνοι ἐξέλεγον ἰδίους Ἐπισκόπους, ἐκδιώκοντες τοὺς ὄντως κανονικοὺς Ἐπισκόπους.

Ἄλλ' ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ Καλέπιος ἐνῷ παρουσιάζεται αὐτόπτης μάρτυς τῶν ἀνωτέρω γεγονότων καὶ συμμετέχει μάλιστα αὐτῶν, διότι λέγει ὅτι ὁ Κύπριος ἡγούμενος ἐζήτησε τὴν συμβουλήν τοῦ Καλεπίου πρὸς σιμωνιακὰς ἐνεργείας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου, οὐδὲν ἀπολύτως ὄνομα ἀναφέρει. Ἄνωνυμος εἶναι ὁ Caloio de Suruía, ὁ ἐκ Σερβίας καλόγηρος, ἀνήκων εἰς παλαιὰν αἴρεσιν, καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἄνωνυμος καὶ ὁ ἡγούμενος, ὁ ἐκ Κύπρου ἀποσταλεὶς ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σέρβου καὶ ἐκλεγῆ αὐτὸς Ἀρχιεπίσκοπος, ἄνωνυμος καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τέλος εὐπατριδῆς Κύπριος μοναχὸς ds casa d' Acra. Ἡ δραματικὴ αὕτη ἱστορία τῆς ἀρχῆς τῆς νέας περιόδου τῆς

ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἱστορία δωροδοκίας καὶ σιμωνίας, εἶναι ἄρα γε ἐπιτόνησις τοῦ Καλεπίου ;

Ὁ χρονογράφος Κυπριανὸς ὁμολογεῖ ὅτι ταῦτα «συγκεχυμένως» ἀφηγεῖται ὁ Καλέπιος, ἀλλ' ἠρκέσθη ἀπλῶς τὸν Σέρβον μοναχὸν νὰ μεταβάλῃ εἰς Σύριον ἀραβόφωνα καὶ νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ χειροτονηθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος ἦτο ὁ Τιμόθεος. Ἀπορίας ὅμως ἄξιον πῶς ὁ Κυπριανὸς διορθῶν τὸ «un Caloiro de Suruaia» εἰς «ένας Καλόγερος Ἄραψ τὸ γένος ἀπὸ τὴν Συρίαν», οὐδὲν πρὸς δικαιολογίαν τῆς διορθώσεως ταύτης ἐσημείωσεν. Εἶχεν ἄρα γε ὑπ' ὄψει κείμενον τῆς χρονογραφίας τοῦ Καλεπίου, περιέχον τοιαύτην ἔκφρασιν ; Ὅλως ἀπίθανον. Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι ὁ Κυπριανὸς τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ Τιμοθέου δὲν ἔθρηκεν ἐν συνεχείᾳ τοῦ λόγου ἀλλ' ἐν ὑποσημείωσει. Ὑπέλαβε πάντως ὁ Κυπριανὸς ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Καλεπίου, διορθοῦνται διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Σέρβου διὰ Συρίου ἀραβοφώνου μοναχοῦ. Ἐν τούτοις τὴν ἔκφρασιν τοῦ Καλεπίου ὁ Le Quien e καὶ ἄλλοι δυτικοὶ ἐξέλαβον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Σέρβου μοναχοῦ (qui e Servia venerat), οὐδ' εὐδοοῦται ἢ ὑπὸ τοῦ κ. Παπαϊωάννου προβαλλομένη διόρθωσις τοῦ Suruaia εἰς Suria διὰ παραλείψεως τοῦ δευτέρου u, ὅπως ἐννοηθῆ ἢ Συρία, διότι τὸ ὄνομα τῆς χώρας ταύτης παρὰ τῷ Λουσινιᾶν ἐκφέρεται ὡς παρατηρεῖ ὁ σ. διὰ τὸ Soria. Καὶ πάντως ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ πικροχόλου Δομινικανοῦ χρονογράφου, βλέποντος τὴν ἐγκατάστασιν Ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκόπου ἐν Κύπρῳ μετὰ λύπης καὶ μετὰ δυσπερικαλύπτου μίσους πρὸς αὐτήν, πρόκειται περὶ Σέρβου αἰρετικοῦ, σιμωνιακῶς καταλαβόντος τὴν θέσιν τοῦ δῆθεν κανονικοῦ λατίνου Ἀρχιεπισκόπου. Εἶναι ὅμως τερατώδες καὶ νὰ σκεφθῆ τις ἀπλῶς ὅτι ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως, οἷόςδ' ἦποτε καὶ ἂν ἦτο οὗτος, ἐχειροτόνησε τοιοῦτο «κνώδαλον», ὅπως ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Κυπριανὸς καὶ ἀπέστειλε ξένον καὶ δὴ αἰρετικὸν ἄνθρωπον ὡς Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὀρθόδοξον νῆσον ! Ὁ Καλέπιος ἀνάγει τὰ ἀνωτέρω γεγονότα τῆς περιπετειώδους ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς Ἐπισκόπων εἰς τὸ ἔτος 1572. Ἀλλὰ δεδομένου ὅτι ὁ Καλέπιος εὕρισκετο ἐν ΚΠόλει μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1572, διότι, ὡς γνωστόν, αἰχμαλωτισθεὶς τὸ δεύτερον τῇ 3 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπολυτρωθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ πάντα τὰ ἀνωτέρω γεγονότα διεδραματίσθησαν, λαμβανομένης ὡσαύτως χρονικῆς ἀφετηρίας τῶν γεγονότων τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ

1571, διότι κατ' Αύγουστον τοῦ ἔτους ἐκείνου συνεληρώθη ἡ τουρκικὴ τῆς νήσου κατακτήσις, δεόν νὰ δεχθώμεν ὅτι ἐντὸς πέντε (5) μόνον μηνῶν συνέβησαν τὰ ἐξῆς γεγονότα, κατὰ τὸν Καλέπιον. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ἀποστέλλεται ἀντιπρόσωπος τῶν κατοίκων Ἀμμοχώστου ἵνα αἰτησῆται παρὰ τοῦ Μ. Βεζύρου, ὅσα ὁ κατακτητὴς υπέσχετο, ἧτοι ἐλευθέραν ἀσκήσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἀδιατάρακτον κατοχὴν τῶν ναῶν, δικαίωμα ἐξαγορᾶς τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθεισῶν ἱερῶν Μονῶν, ἄδειαν κτίσεως οἰκιῶν καὶ τέλος πρωτεύουσαν θείσιν τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος ὑπὲρ τὰς λοιπὰς. Ἐκτὸς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τινες τῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων Κυπρίων, τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς καταστροφῆς, προστρέχουσι πρὸς τὸν μ. Βεζύρην Μεχμέτ πασᾶν παρακαλοῦντες αὐτὸν ὅπως παραδῶσῃ τοὺς τέως ὑπὸ τῶν λατίνων κατεχομένους Ἐπισκοπικοὺς θρόνους εἰς μοναχοὺς ὀρθοδόξους, χειροτονουμένους ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Προλαμβάνει ὅμως ὁ Σέρβος αἱρετικὸς μοναχὸς καὶ διὰ χρημάτων πρὸς τὸν μ. Βεζύρην ἐξαγοράζει τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, μεταβαίνει εἰς Κύπρον τὸ «κνώδαλον», ἐν συνοδείᾳ Γενιτσάρων, ἄρχεται ἐκμυζῶν τὸν λαόν, ἀποφασίζει ὁ λαὸς νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ, στέλλεται ὁ ἀνώνυμος ἠγούμενος ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐπιβάτου καὶ χειροτονηθῆ ὁ ἴδιος, συναντᾷ τὸν Καλέπιον ἐν ΚΠόλει, μανθάνει τὰς ἐνεργείας τοῦ ἄλλου Κυπρίου μοναχοῦ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, σπεύδει εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς δεκασμὸν τοῦ Μ. Βεζύρου, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Χειροτονεῖται δὲ Ἀρχιεπίσκοπος ὁ ἄλλος μοναχός. Ταῦτα πάντα ἐντὸς πέντε μόνον μηνῶν ! Βεβαίως μόνον ἡ φαντασία τοῦ Καλεπίου, θέλοντος νὰ παραστήσῃ τὴν ἀντικανονικότητα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἠδύνατο ταῦτα νὰ συλλάβῃ. Ἀνάγει δὲ ὁ Καλέπιος τὸ γεγονός τῆς χειροτονίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου εἰς τὸ ἔτος 1572, ὅτε Πατριάρχης ΚΠόλεως ἦτο ὁ Ἱερεμίας ὁ Β΄. ὁ Τρανός, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ προσωπικότης τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου Πατριάρχου ἀποκλείει τὸ δυνατόν τῆς σκανδαλώδους ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Σέρβου ἢ ἔστω καὶ Σύρου ἐπιβάτου τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου τῆς Κύπρου. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἐπινοήσεως τοῦ Καλεπίου ἢ ἀπλῶς περὶ «συχύσεως»; Ἡμεῖς ἀδιστακτικῶς φρονοῦμεν τὸ πρῶτον. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει εἶναι βέβαιον ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως οὐδαμοῦ ἐν ἐπισήμῳ ἢ ἀνεπισήμῳ πράξει τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἐγγράφῳ ἢ ἐν χρονογραφίᾳ διεσώθη

πει τοῦ Σάου ἢ Σέοβου μοναχοῦ, τοῦ ἐκλεγέντος, δῆθεν, καὶ ἀποσταλέντος εἰς Κύπρον ὡς Ἀρχιεπισκόπου καὶ οὗτι ὁ πρῶτος ἐκλεγείναι Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου μετὰ τὴν τουρκικὴν αὐτῆς κατάκτησιν ὑπῆρξεν ὁ Τιμόθεος. Ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ αὐτοῦ (Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σ. 105), ἐσημείωσεν ὅτι ἐν ἔτει 1571 εὐθὺς μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς Κύπρου «χειροτονεῖται καὶ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ἦτοι Κωνσταντίας, νέας Ἰουστινιανῆς, ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους, ὀρθόδοξος, ὁ Τιμόθεος». Ὁ Μητροφάνης γ'. ἐξημέτισε Πατριάρχης τὸ α'. ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1565 μέχρι τῆς 4 Μαΐου τοῦ 1572. Τῇ ἐπαύριον δ' ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Ἰερεμίας Β'. Ἡ συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως τῆς Κύπρου συνετελέσθη κατ' Αὐγούστον τοῦ 1571. Μετὰ τὴν κατάκτησιν πρῆλθεν ἰκανὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως οὗτου ἐκλεγῆ ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ πάντως πλέον τῶν ἐννέα ἢ δέκα μηνῶν, οὔτινες ἐμεσολάβησαν μέχρι τῆς παραιτήσεως τοῦ Μητροφάνους. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ἐγένετο τῷ 1572 οὐχὶ ἐπὶ Μητροφάνους, ἀλλ' ἐπὶ Πατριάρχου ΚΠόλεως Ἰερεμίου Β'. (1572—79, 1580—84, 1586—95) καὶ εὐτυχῶς διεσώθησαν ἀναντίρρητοι ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν πῶς τῷ ὄντι συνετελέσθη τὸ μέγα τοῦτο διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου καὶ διὰ τὴν καθόλου Ὀρθόδοξον Καθολικὴν τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαν γεγονός, πρῶτου ἀναδειχθέντος κανονικοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου τοῦ Τιμοθέου.

Ὅτι δὲ μετὰ τὸν Τιμόθεον Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἐξημέτισεν ὁ **Νεόφυτος**, ἐκλεγείναι μὲν τοῦ 1587 ἀρχιερατεύσας δὲ μέχρι τοῦ 1592, δεόν νὰ θεωρηθῆ ὡς γεγονός ἀναντίρρητον. Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σ. ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα ἐφεξῆς περὶ τῆς ἐκλογῆς Ἀρχιεπισκόπου διάστασις μεταξὺ Ἐπισκόπων καὶ λαοῦ ὀφείλεται εἰς δογματικὰς ἕριδας, εἰς ἃς ἀνέμιχθη καὶ ὁ Λεόντιος Εὐστράτιος εἶναι ἐντελῶς ἀβάσιμα. Ἐν γένει δὲ τὰ κατὰ τὸν Λεόντιον, τὸν ἀξιοθαύμαστον Κύπριον Διδάσκαλον, ἐκτίθενται ἑλλειπέστατα. Ὁ κ. Παπαϊωάννου συμπληροῖ ὀρθῶς τὰ κατὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον **Βενιαμίν**, ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι οὗτος ἐξημέτισεν Ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὰ ἔτη 1600—1604, ὁ δὲ **Χριστόδουλος** ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος τῷ 1606, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, μεταβάντος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Κύπρον, ὡς ἀλλαχοῦ ἀφηγήθημεν. Παρετάθη δὲ ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Χριστοδοῦλου πιθανῶς πέραν τοῦ 1638, διότι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐχειροτόνησε Διάκονόν τινα ἐν

φάσμα, διοικητικὰ προνόμια. Τέλος ἐν τῷ τρίτῳ μέρει ἐπιτίθεται ἡ πάλιν κατὰ τῶν προνομίων τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ 1856, τὸ δευτερον ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1923, συμπεριλαμβανομένων τῶν διατάξεων τῶν συνθηκῶν τῶν Σεβρῶν (1920) καὶ τῆς Λωζάννης (1924) δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τοιοῦτον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἐξετέθη ἐπιστημονικῶς τὸ ὅλον προνομιακὸν ζήτημα. Ὁ σ. ἠδυνήθη νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ἑπίστας τὰς πρὸ αὐτοῦ γενομένας ἐρεῦνας, νὰ ἐξετάσῃ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ ζήτημα καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ὀρθὰ συμπεράσματα.

Σπυρίδωνος Παγανέλη, ὁ Ἀποστόλος Παῦλος. Ἀθῆναι 1924. Ὁ δοκιμώτατος λογογράφος κ. Σπ. Παγανέλης, γνωστὸς ἐκ πολλῶν καὶ ἀρίστον λογοτεχνικῶν συγγραμμάτων, ἐκθέτει ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ του τὸν βίον καὶ τὴν ἀποστολικὴν δράσιν τοῦ μεγίστου τῶν Ἀποστόλων, παρέχει ἅμα ζωηροτάτην εἰκόνα τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑψος θαυμάσιον, ὑψηλὸν καὶ ἐνθουσιώδες, ἀλλὰ καὶ βαθύτατον θρησκευτικὸν αἶσθημα χαρακτηρίζουσι τὴν ἔκθεσιν τοῦ λαμπροῦ τούτου συγγράμματος. «Εἰς τὴν αἰωνιότητα, λέγει ὁ σ. τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔξῃ, αἰώνιον, τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου, συνδεθὲν ἀλύτως μετ' αὐτοῦ. Δὲν δύναται τις νὰ μνημονεύσῃ ἐκεῖνου, χωρὶς νὰ ἀναδράμῃ ἀμέσως εἰς τὴν μορφήν τοῦ Παύλου, καὶ τὸ χεῖλός του νὰ ψιθυρίσῃ τὸ ὄνομά του».

Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, Ἀθῆναι 1834. Ἡ ἔκδοσις αὕτη χάριν πρακτικῶν γενομένην σκοπῶν, ὅπως εἰς τοὺς φοιτητάς καὶ τὸν ἱερὸν Κλήρον δοθῆ πρόχειρος συλλογὴ τῶν ἱερῶν Κανόνων, ἐν πρώτῳ μέρει συμπεριλαμβάνει τοὺς Ἀποστολικοὺς κανόνας, ἐν δευτέρῳ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκονομικῶν Συνόδων, ἐν τρίτῳ τοὺς κανόνας τῶν τοπικῶν Συνόδων καὶ ἐν τετάρτῳ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων μετὰ πίνακος ἀλφαβητικοῦ καὶ ἀναλυτικοῦ, ἀποτελοῦντος σπουδαῖον εἰρητήριο τοῦ περιεχομένου τῶν κανόνων.

Κλεάνθους Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ κέντρον καὶ βάσιν τὴν Μακεδονίαν. Ἐν Ἀθήναις 1923.

Ἐμμ. Ἐμμανουηλίδου, Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Ἀθῆναι 1924

Νεὸς Ἑλληνομνήμων, Τριμηνιαῖον περιοδ. σύγγραμμα συντασσόμενον ἐκ τῶν καταλοιπῶν του Σπυρ. Λάμπρου καὶ ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ **Κ. Δουβουνιάτου**, τομ. ΙΘ'. 1925. Ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ Βιενναίου κώδικος Phil gr 342 — Ὁ Βιενναῖος κώδιξ Phil. 342, — Ἐπιστολαὶ Νικήτα Μαγίστου, — Περιγραφή κώδικος Νεαπόλεως II—G. 35 (Cyrillus 36) — Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοί, — Λεονάρδου Ἀρεινίου πρὸς Γεώργιον Ἀμοιροῦτην περὶ πολιτείας Φλωρεντινῶν, — Περιγραφή κωδίκων, — Διορθώσεις καὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμωνι τόμ. ΙΖ' (1922) σελ. 39—56 ἐκδοθέντα λαμβικὰ ποιήματα — Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατὰ κτησις τῆς Ἑλλάδος, — Νικολάου Γιαννοπούλου, Κατάλογος τῶν χειρογρά-

τῷ ναῦ τοῦ ἁγ. Λουκά «ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Κύπρου». Ὅθεν νομίζοιεν ὅτι δὲν ὑπάρχει χάσμα μεταξύ τοῦ Χριστοδοπούλου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἀρχιεπισκόπου **Νικηφόρου**, ἐφ' οὗ ἐξεδόθησαν αἱ διατάξεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου Β'. τῷ 1651 περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἀρχιερέων τῆς Κύπρου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Νικηφόρου παρετάθη ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα ἔτη, τὸ δὲ ὡς πιθανὸν σημειούμενον ὑπὸ τοῦ κ. Παπαϊωάννου ὅτι ὁ Νικηφόρος παρετήθη διὰ γῆρας δέον νὰ θεωρηθῆ βέβαιον. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ **Ἰλαριῶνος Κιγάλα**, διαδεχθέντος τὸν Νικηφόρον, ἀξιαμένη τῷ 1674 παρετάθη μέχρι τοῦ 1679, χηρῆσαι δὲ μεζονοῦ καὶ λίαν ἐπισταμένης ἔρευνας τὰ κατὰ τὸν Κιγάλα, ποικιλαχῶς δράσαντα καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἔκτος αὐτῆς.

Ἀλλά, καθόλου εἰπεῖν, τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἢ συνολικὴ παράστασις καὶ ἔκθεσις, ἦν ἐπιχείρησεν ὁ σ. δὲν εἶναι εὐκόλος, διότι δὲν προηγήθη εἰσέτι ἔρευνα τῶν λεπτομερειῶν. Εἶναι δὲ μέγα εὐτύχημα ὅτι τελευταίως καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Κύπρου, ἰδίως ὁ Κιτίου, ὑποστηρίζουσι γενναίως τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων, μέλλουσαν νὰ διαφωτίσῃ γενικῶς τὸ παρελθὸν τῆς Κύπρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ δὲ ἔργον τοῦ Hackett, ὑφ' ἣν μάλιστα μορφὴν παρουσιάζει αὐτὸ ὁ κ. Παπαϊωάννου, θὰ παραμείνῃ «κτῆμα ἐς αἰ», ὡς πρώτη, μετὰ τὰ χρονολογικὰ ἔργα τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τοῦ Φιλ. Γεωργίου, σοβαρὰ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀρτία ἐπιστημονικὴ ἔκθεσις τῆς γενικῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Κύπρου.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Con. G. Papadopoulos. Les Privilèges du Patriarcat Oecuménique (Communauté Grecque Orthodoxe) dans l'Empire ottoman. Paris, (R. Gouillon) 1924 Μετὰ εἰσαγωγὴν, ἐν ἣ παρέχονται ἐξηγήσεις καὶ διασαφήσεις διαφόρων ὄρων, ἐν πρώτῳ μέρει τῆς συγγραφῆς καθορίζεται ἡ ἔννοια τῶν προνομίων, ἢ ἀρχὴ αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Κοράνιου καὶ τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως γεγονότων, αἱ πηγαὶ τῶν προνομίων (διάφορα βεράτια, φερμάνια, συμβάσεις κλπ.) οἱ λόγοι δι' οὓς ὁ κατακτητὴς τῆς ΚΠόλεως ἀνεγνώρισεν τὰ προνόμια ταῦτα, ἢ φύσις τῶν προνομίων καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἐξετάζονται τὰ προνόμια ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἦτοι τὰ θρησκευτικὰ προνόμια (ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ἐλευθερία τῆς θείας λατρείας, καὶ μονατήρια, ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, θρησκευτικὴ αὐτονομία (νομοθετικὸν δικαίωμα ἐλευθέρας διοργανώσεως), ὁ Πατριάρχης, ἢ περὶ αὐτῶν Σύνοδος, οἱ Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία, δικαίωμα φορολογίας, προνόμια τοῦ Κλήρου, ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ διαφορῶν

φύρων, διοικητικὰ προνόμια. Τέλος ἐν τῷ τρίτῳ μέρει ἐκτίθεται ἡ πᾶλη κατὰ τῶν προνομίων τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ 1856, τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1923, συμπεριλαμβανομένων τῶν διατάξεων τῶν συνηθῶν τῶν Σεβρῶν (1920) καὶ τῆς Λαζάννης (1924) δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τοιοῦτον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἐξετέθη ἐπιστημονικῶς τὸ ὅλον προνομιακὸν ζήτημα. Ὁ σ. ἠδυνήθη νὰ ἔχη ὑπ' ὄφιν πᾶσας τὰς πρὸ αὐτοῦ γενομένας ἐρεῦνας, νὰ ἐξετάσῃ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ ζήτημα καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ὀρθὰ συμπεράσματα.

Σπυρίδωνος Παγανέλη, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἀθήναι 1924. Ὁ δοκιμᾶτατος λογογράφος κ. Σπ. Παγανέλης, γνωστὸς ἐκ πολλῶν καὶ ἀρίστων λογοτεχνικῶν συγγραμμάτων, ἐκθέτει ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ του τὸν βίον καὶ τὴν ἀποστολικὴν δρασιν τοῦ μεγίστου τῶν Ἀποστόλων, παρέχει ἅμα ζωηροτάτην εἰκόνα τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑψος θαυμάσιον, ὑψηλὸν καὶ ἐνθουσιῶδες, ἀλλὰ καὶ βαθύτατον θρησκευτικὸν αἰσθηματικὸν χαρακτηρίζουσι τὴν ἐκθεσιν τοῦ λαμπροῦ τούτου συγγράμματος. «Εἰς τὴν αἰωνιότητα, λέγει ὁ σ. τοῦ Χριστιανισμοῦ, ζῆ, αἰώνιον, τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου, συνδεθὲν ἀλύτως μετ' αὐτοῦ. Δὲν δύναται τις νὰ μνημονεύσῃ ἐκεῖνου, χωρὶς νὰ ἀναδράμῃ ἀμέσως εἰς τὴν μορφήν τοῦ Παύλου, καὶ τὸ χεῖλός του νὰ ψιθυρίσῃ τὸ ὄνομά του».

Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, Ἀθήναι 1834. Ἡ ἐκδοσις αὕτη χάριν πρακτικῶν γενομένην σπουδῶν, ὅπως εἰς τοὺς φοιτητὰς καὶ τὸν ἱερὸν Κλήρον δοθῆ πρόχειρος συλλογὴ τῶν ἱερῶν Κανόνων, ἐν πρώτῳ μέρει συμπεριλαμβάνει τοὺς Ἀποστολικούς κανόνας, ἐν δευτέρῳ τοὺς κανόνους τῶν Οἰκονομικῶν Συνόδων, ἐν τρίτῳ τοὺς κανόνους τῶν τοπικῶν Συνόδων καὶ ἐν τετάρτῳ τοὺς κανόνους τῶν Ἁγίων Πατέρων μετὰ πίνακος ἀλφαβητικοῦ καὶ ἀναλυτικοῦ, ἀποτελοῦντος σπουδαῖον ἐρευνητικὸν τοῦ περιεχομένου τῶν κανόνων.

Κλεάνθους Νικολαΐδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ κέντρον καὶ βάσιν τὴν Μακεδονίαν. Ἐν Ἀθήναις 1923.

Ἐμμ. Ἐμμανουηλίδου, Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Ἀθήναι 1924

Νέος Ἑλληνομνήμων, Τριμηνιαῖον περιοδ. σύγγραμμα συντασσόμενον ἐκ τῶν καταλοίπων του Σπυρ. Λάμπρου καὶ ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ **Κ. Δουβωννιώτου**, τομ. ΙΘ'. 1925. Ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ Βιενναίου κώδικος Phil gr 342 — Ὁ Βιενναῖος κώδιξ Phil. 342, — Ἐπιστολαὶ Νικίτια Μαγίστρου, — Περιγραφὴ κώδικος Νεαπόλεως II — G. 35 (Cyriacus 36) — Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοί, — Λεονάρδου Ἀρετίνου πρὸς Γεώργιον Ἀμοιροῦσιν περὶ πολιτείας Φλωρεντίνων, — Περιγραφὴ κωδίκων, — Διορθώσεις καὶ παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. ΙΖ' (1922) σελ. 39—56 ἐκδοθέντα λαμβικὰ ποιήματα — Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος, — Νικολάου Γιαννοπούλου, Κατάλογος τῶν χειρογρά-

φων τῆς ἀββλιοθήκης τῆς ἐν Ἀθῆναις φιλοσοφικῆς ἐταιρείας. Ὁρθῶς.—Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΛΘ' κατάλοιπον, Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΡΙΑ' κατάλοιπον,—Ἐπιστολαὶ ἐκ Βενεναίου κώδικος Phil gr. 312,—Οἱ πρίγκηπες Χειλάδες τῆς Λακεδαιμόνος,—Ἀγωνόμενον μονοψῆδι ἐπὶ θανάτῳ βυζαντίου ἀρχόντος,—Νέαι παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονι Τόμ. 16 σ. 39—55 ἐκδοθέντα ἱαμβικὰ ποιήματα,—Ἔρουναι ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ ἀρχεῖοις Ρώμης, Βενετίας, Βουδαπέστης καὶ Βιέννης, Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Ἡ φραγκικὴ κοινωνία ἐν Ἑλλάδι,—Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Σημειώσεις περὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν Φράγκων, Ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ Βενεναίου κώδικου. Phil gr. 342,—Ἐπιγραφαί,—Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν Ο' κατάλοιπον,—Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Σύλλα μέχρι τοῦ 1821,—Ἀθηναϊκὰ εἰκογενειακὰ ὀνόματα, Σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Βενετοκρατίας,—Οὐίλλιαμ Μίλλερ, Οἱ δοῦκες τῶν Ἀθηνῶν,—Εἰδήσεις,—Βιβλία σταλέντα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμονος,—Πίναξ ἀλφαβητικὸς κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων,—Πίναξ τῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ δημοσιευθέντων ἢ ὡς δεδημοσιευμένων θεωρηθέντων καταλοίπων τοῦ Λάμπρου.

August Heisenberg, Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion, München (Akademie der Wissenschaften), 1922, 1923. Εἰς τρία τεύχη τοῦ περιοδικοῦ τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας ὁ κ. Heisenberg παρέθηκε κείμενά τινα τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου σπουδαίως διαφωτίζοντά τὴν ἱστορίαν τῶν πρὸς ἔνωσιν ἀποπειρῶν καθ' ὃν χρόνον οἱ σταυροφόροι κατεῖχον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει (σ. 85) παρατίθεται τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου ἐπιμνημόσυνος λόγος εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἀπαγγελθεὶς τῇ 17 Μαρτίου 1207. Ἐν αὐτῷ περιγράφονται αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Γ' Καρδινάλιου Πέτρου Coruano, ὅστις κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1204 προήδρευσε συνελευσῶς τινος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν ΚΗΠόλει καθ' ἣν συνέλευσιν συνεζητήθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λατίνων τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως. Ἐξ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων ὁμίλησεν ὁ Ἰωάννης Μεσαρίτης, παρίστατο δὲ ὡς σύμβουλος αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος Μεσαρίτης. Ὁ παπικὸς ἀντιπρόσωπος διὰ διερμηνέως ἐτόνισε τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα καὶ ἀπήτησεν ὑποταγὴν εἰς αὐτὸν (κεφ. 32). Ἐπειδὴ δὲ Ἰωάννης Μεσαρίτης παρέστησε τὸ ἀδύνατον τοιαύτης ὑποταγῆς ὁ διερμηνεὺς τῶν λατίνων ὀργισθεὶς ἐπετιμῆσε τὸν Μεσαρίτην, ὁ δὲ ἀνέκραξε: «τὸ τῶν ὧν λόγον ἐλάρατον ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν, ὃ σοφιστὰ τοῦ ἀληθοῦς λόγου τοῦ ὑγιαίνοντος». Οἱ Ἕλληνες ἐπεκρότησαν ὁμοθυμῶς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Μεσαρίτου καὶ ἡ συνέλευσις διελύθη εἰς βᾶρος τῶν λατίνων. Τῇ 30 Αὐγούστου 1206 ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ παρειακτοῦ λατίνου Πατριάρχου Θωμᾶ Μοροξίνη διεξήχθη Θεολογικὴ συζήτησις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ λατίνων. Ὁ Νικόλαος Μεσαρίτης μετὰ τοῦ Διακόνου Ἰωάννου Κοντοθεοδώρου παραστάς ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἑλλήνων ἀφηγήθη καὶ τὰ κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην (Τεύχος β' σ. 18—25) ὁ προσεδρεύων Πατριάρχης ἠρώτησε διὰ τοῦ διερμηνέως: «ὄμολογεῖτε μὲ Πατριάρχην ἔχειν, Γραικοί»; Ὁ Μεσαρίτης ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν οἱ Ἕλληνες νὰ ἔχωσι ξένον Πα-

τριάρχη, ἀγνοοῦντα τὴν γλώσσαν αὐτῶν καὶ μὴ δυνάμενον νὰ διδάξῃ αὐτοὺς, ὄντα ἀπεσταλμένον Πάπα (τοῦ Ἰννοκεντίου γ') ὅστις ἐγένετο ἐπίσκοπος, καὶ ὅτι Ἕλληνες δὲν δύνανται ν' ἀναγνωρίσωσι Πατριάρχην τελοῦντα δι' ἄξυμων τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένοντο ἐν ΚΠόλει δύο ἕτεροι δημόσιοι δημόσιοι διαλέξεις, καθ' ἃς ἐκ μέρους μὲν τῶν Ἑλλήνων ὠμίλησεν ὁ Ἰωάννης Μεσαρίτης ἐκ μέρους δὲ τῶν λατίνων ὁ Καρδινάλιος Βενέδικτος. Κατὰ τὴν πρώτην διάλεξιν γενομένην τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1206 (τεῦχος α' κεφ. 41—47 τοῦ ἐπιμνημοσύνου λόγου) ὑπεστήριξεν ὁ Καρδινάλιος τὴν νομιμότητα καὶ κανονικότητα τοῦ λατίνου Πατριάρχου Μοροζίνη, ὅστις ἦτο παρὼν κατὰ τὴν διάλεξιν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρωτείου τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ τοῦ Πάπα Ρώμης ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὰ σαθρὰ ταῦτα ἐπιχειρήματα. Κατὰ τὴν δευτέραν διάλεξιν γενομένην τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1206 (κεφ. 48, 49 τοῦ ἐπιμνημοσύνου λόγου) ἐπανάλαβεν ὁ Καρδινάλιος τὸ ἴδιον θέμα ἄλλ' οἱ Ἕλληνες παρουσίασαν πλείστους κανόνας τῶν Ἱερῶν Συνόδων ἀποκρούοντας τὸ παπικὸν πρωτεῖον (κεφ. 45). Ἐν τῷ γ' τεύχει ὁ κ. Heisenberg δημοσιεύει ἄλλας πληροφορίας τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου, ὡς Μητροπολίτου Ἐφέσου καὶ ἀπεσταλμένου τοῦ Βασιλέως Θεοδώρου Λασκάρως διεξαγαγόντος καὶ ἄλλας μετὰ τῶν λατίνων συζητήσεις. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1208 ἀφίκοντο εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Λασκάρως ἀπεσταλμένοι τοῦ Καρδινάλιου Πελαγίου πρὸς συνεννόησιν περὶ ἐνώσεως Ἁπεστάτη δὲ ὁ Μεσαρίτης εἰς ΚΠολιν, ἀφικόμενος ἐκεῖ τῇ 15 Νοεμβρίου 1208 μετὰ τινῶν ἑλλήνων μοναχῶν. Ὁ Πελάγιος ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς ἱταμότητος, μὴ ἐγεγθεῖς κἀν ἐκ τοῦ θρόνου του κατὰ τὴν ὑποδοχὴν. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα ὁ Μεσαρίτης προέβαλε τὰς γνώμας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἄξυμων. Τῇ 25 Νοεμβρίου ἀποχαιρετήσας τὸν Πελάγιον μετέβη εἰς Ἡράκλειαν τοῦ Πόντου πρὸς συνάντησιν τοῦ Λασκάρως, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ λατίνων ἀπεσταλμένων τοῦ Καρδινάλιου Νικολάου καὶ τοῦ Ποντίου πιθανῶς. Ἐκεῖ συνεζήτησεν ὁ Μεσαρίτης μετὰ τῶν λατίνων περὶ τοῦ παπικοῦ πρωτείου (τεῦχ. γ' κεφ. 31) καὶ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (κεφ. 35—50). Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Μεσαρίτης παρέδωκεν εἰς τὸν ἐν Νικαίᾳ διατρίβοντα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Θεόδωρον Εἰρηνικὸν συγγραφὴν τινα τοῦ Καρδινάλιου Πελαγίου. Ὁ Πατριάρχης Εἰρηνικὸς ἠγανάκτησε διότι ἐν αὐτῇ ὁ Πελάγιος ἐπεγράφετο «Ἀρχιεπίσκοπος Ἑλλήνων». Τέλος ὁ Heisenberg (τεῦχος γ' σ. 25—35) παραθέτει καὶ ἕτερα κείμενα τοῦ Μεσαρίτου σχετικὰ πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1208 γενομένην ἐν Νικαίᾳ ἐκλογὴν τοῦ νέου Πατριάρχου Μιχαὴλ Αὐτορριανοῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γκνομένην στέψιν τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως ὡς αὐτοκράτορος τῆς λατινοκρατουμένης ΚΠόλεως, ἣν μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν ἔμελλον ν' ἀνακτήσωσιν οἱ Ἕλληνες.

A. B o n d o u, Le Saint Siége et la Russie, leurs relations diplomatiques au XIX siècle t. II, 1844 — 1883, Paris (éditions Spes 17 rue Soufflot) 1925.

B. L e i b, Rome, Kiev et Byzance á la fin du XIe siècle. Rapports, religieux des Latins et des Gréco Russes sous le pontificat d' Urbains II (1088. — 1099) Paris, Picard, 1924.

A n t o n M i c h e l, *Humbert und Keroparias. Studien. Erste. Ost. Teil. Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte in Verbindung mit ihren historischen Institut für Rom*, hrsg. von der Görres Gesellschaft. 21) Paderborn (F. Schönningh) 1925. 'Ο σ. ἀποδεικνύει ὅτι ὁ καρδινάλιος Οὐμβέρτος ὁ προκαλέσας τὸ ἀξιοθρήνητον Σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐνήργει ὅλως αὐθαιρέτως ὡς ἐξ ὀνόματος τοῦ Πάπα Ρώμης Λέοντος 'Θ'. οὐτινος καὶ τὴν ἀπάντησιν' πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μιχαὴλ Κηρουλάριον αὐτὸς ἔχει συντάξει. Προκειμένου περὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων τῶν προκαλεσάντων τὸ Σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὁ σ. δὲν κατορθώνει νὰ εἶναι πάντοτε ἀντικειμενικός, καίτοι πολλαχοῦ ἀποκρούει τὸν Brehier ὅστις μεροληπτικώτερον ἔχει ἐκθέσει τὴν ἱστορίαν τῆς ὀριστικῆς ρήξεως τῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς πραγματείας τοῦ Michel ἀποτελεῖ ἡ δημοσίευσίς τῆς πραγματείας τοῦ Οὐμβέρτου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Rationes de S. Spiritus processione a Patre et Filio), ἣτις ποικιλαχῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν προκαλεσάντων τὴν ρῆξιν τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν ζητημάτων.

A d'Alès, *Le Schisme Méliétién d'Égypte*, ἐν *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, XXII, 1, 1926, s. 5—26. Κατὰ τὰ ἔτη 1922 καὶ 1923 ἡ διεύθυνσις τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἀπέκτησε πολλοὺς ἐξ Αἰγύπτου παπύρους ἐν ἑλληνικῇ καὶ ἐν κοπτικῇ γλώσσῃ. Τούτων τινὲς ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελιτιανοῦ Σχίσματος. Συμπεριέλαβε δὲ αὐτοὺς μετ' ἄλλων παπύρων ἐν ἀρίστη πραγματείᾳ αὐτοῦ ὁ H Jdris Bell ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Jews and Christian in Egypt, The Jewishe troubles in Alexandria and the Athanasian Controversy, Illustrated by texts from Greek Papyri in the British Museum* edited by H Jdris Bell, with three coptic texts edited by W. F. Crum, London, British Museum 1924. Οἱ σχετικοὶ πρὸς τὸ Μελιτιανὸν σχίσμα παπύροι παρατίθενται ἐν σελ. 38—99 ὑπ' ἀριθμ. 1913—1922. 'Ο κ. Bell μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ κείμενου τῶν παπύρων παρηκολούθησε τὴν ἱστορίαν τοῦ πολυκρότου Σχίσματος τοῦ Μελιτιανοῦ Λυκουπόλεως ἀνευρών ἴχνη αὐτοῦ οὐ μόνον κατὰ τὸν ε'. καὶ στ'. ἀλλὰ κατὰ τὸν ζ'. καὶ κατὰ τὸν η'. αἰῶνα. 'Ο δὲ κ. Athénar d'Alès ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πραγματείᾳ του ἀσχολεῖται κυρίως περὶ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ Μελιτιανοῦ Σχίσματος μέχρι τοῦ Μ. Ἀθανασίου, παρατιθέμενος τὸ κείμενον δύο κοπτικῶν παπύρων ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Bell καὶ ἐξετάζων τὰ γνωστὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ κείμενα τοῦ «Μελιτιανοῦ Σχίσματος τῆς Αἰγύπτου». 'Ο κ. d'Alès ὀνομάζει αὐτὸ *Μελετιανὸν* καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ *Μελέτιον*, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν. 'Ο Ἐπιφάνιος Κύπρου καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὧν παρατίθησι κείμενα, καλοῦσιν αὐτὸν *Μελήτιον* ἢ *Μελίτιον*, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο παρήχθη ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς λέξεως *μέλλιτ* ἢ *μένριτ* σημαίνει δὲ τὸν ἀγαπητόν. Ἐπομένως οὐχὶ Μελέτιος ἀλλὰ Μελίτιος ὀνομάζετο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Σχίσματος, ὅπερ τοσοῦτον τὴν Ἐκκλησίαν ἀνησχόλησε. 'Ο κ. d'Alès ὀρθῶς εὐρίσκει ὅτι αἱ παρ' Ἀθανασίῳ εἰδήσεις περὶ τοῦ Μελιτιανοῦ σχίσματος εἶναι ἀκριβεστεραὶ τῶν παρ' Ἐπιφάνιῳ, τὰ παρατιθέμενα δὲ κοπτικὰ κείμενα διαφωτίζουν τὰ κατὰ τὰ ἔτη 334, ὅτε συνεκλήθη ἡ ἐν Καισαρείᾳ Σύνοδος, εἰς ἣν ἀπέφυγε νὰ ἐμφανισθῇ

ὁ Μ. Ἀθανάσιος, καὶ 335, ὅτι συνεκλήθη ἡ ἐν Τύρῳ Σύνοδος, εἰς ἣν μετέβη μὲν ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ αὐτῆς ἕνεκα τῶν διὰ πολιτικῶν τῶν ἀναγκῶν. Ἐν πάσαις ταῖς δολοπλοκίαις κατὰ τοῦ Ἀθανασίου καὶ ταῖς ἀνομιλίαις ζωνηρῶς συμμετείχον οἱ Μελιτιανοί, πολλάκις δὲ καὶ ἐπρωτοστάτου. Ὡς γνωστὸν ἡ Α'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶχε προβῆ εἰς ἐιδικὴν ἀπόφασιν περὶ τοῦ Μελιτίου καὶ τῶν Μελιτιανῶν. Ταύτην δὲ γινώσκουμεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ Πενταπόλεως, ἣν διέσωσαν οἱ ἱστορικοὶ Σωκράτης (Ἐκκλησ. Ἱστορία 1, 8) καὶ Θεοδώρητος Ἐκκλησ. Ἱστορία 1, 9). Ἐν αὐτῇ λέγεται πρὸς τοὺς ἄλλοις. «Ἐδοξεν οὖν Μελίτιον μὲν φιλανθρωπότερον κινήσεως τῆς Συνόδου (κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγώμης ἄξιος ἦν) μένειν ἐν τῇ πόλει ἑαυτοῦ καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν αὐτόν, μήτε χειροθετεῖν μήτε προχειρίζεσθαι, μήτε ἐν χώρῳ, μήτε ἐν πόλει ἐτέρῳ φαίνεσθαι, ταύτης τῆς προφάσεως ἕνεκα. *Ψιλὸν δὲ τὸ ὄνομα τιμῆς κεκτήσθαι.* Τοὺς δὲ ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντας, μυστικωτέρῳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας, κοινωῆσαι ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ᾧ τε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν, δευτέρους δὲ εἶναι ἐξ ἅπαντος πάντων τῶν ἐν ἐκάστη παροικίᾳ τε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων, τῶν ὑπὸ τοῦ τιμωτάτου καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀλεξάνδρου προχειρισμένων ὡς πρὸς τούτους δὲ μηδεμίαν ἐξουσίαν εἶναι τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοὺς προχειρίζεσθαι ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα ἢ ὅλους ποιεῖν τι χωρὶς γνώμης τοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἐπισκόπου, τῶν ὑπὸ Ἀλέξανδρον... Εἰ δὲ τις συμβαίῃ ἀναπαύσασθαι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῆνικαῦτα προσαναβαίνειν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τετελευτηκότος, τοὺς ἄρτι προσληφθέντας, μόνον εἰ ἄξιοι φαίνονται καὶ ὁ λαὸς αἰροῖτο, συνεπιψηφίζοντος αὐτῷ καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπισκόπου. Τοῦτο δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσι συνεχωρήθη. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μελιτίου προσώπου οὐκ ἔτι τὰ αὐτὰ ἔδοξε, διὰ τὴν ἀνάκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν καὶ διὰ τὸ πρόχειρον καὶ προπετές τῆς γνώμης, ἵνα μηδεμίαν ἐξουσίαν ἢ ἀυθεντία αὐτῷ δοθείη, ἀνθρώπῳ δυναμένῳ πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμποιῆσαι». Εἶναι προφανέστατον ἐκ τούτων τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἤδη ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης συνήγαγε, σημειώσας. «Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ δῆλον καθίστησιν ὅτι... ἐδέξαντο τὸν ἀίρεσιάρχη Μελίτιον, τὴν μὲν ἀξίαν τῆς τιμῆς ἔχειν αὐτὸν συγχωρήσαντες τὴν δὲ ἐξουσίαν τοῦ πράττειν αὐτόν τινα ὡς Ἐπίσκοπον περιελόντες δι' ἣν αἰτίαν, νομίζω, ἄχρι τοῦ νῦν κεχωρισθαι τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Μελιτιανούς, ὅτι περιεῖλεν ἡ Σύνοδος Μελιτίου τὸ *δύνασθαι*».

Charles Gore, *The Holy Spirit and the Church*, London (John Murray) 1924. Ὁ πρόην Ἐπίσκοπος Ὁξφόρδης Κάρολος Gore γνωστὸς ἐκ πολλῶν μέχρι τοῦδε καὶ σπουδαίων συγγραμμάτων, παρητήθη τῆς Ἐπισκοπῆς ἴν' ἀφιερωθῆ ἀποκλειστικῶς εἰς νέας συγγραφάς καὶ εἰς τὰ ζητήματα ἰδίως τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδρυσεν δὲ ἰδίαν σειρὰν συγγραμμάτων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *the Reconstruction of Belief*, ἣς τὸν τρίτον τόμον ἀποτελεῖ τὸ ἀνωτέρω λαμπρὸν ἐκ πάσης ἐπόψεως σύγγραμμα. Ἐν ἔνδεκα κεφαλαίοις ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς, συμφάνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, θίγων πλεῖστα ὅσα ζητήματα.

Ἐπὶ ὀρθοδόξου ἐπόψεως ἐξεταζόμενα σημεῖα τινὰ τοῦ συγγράμματος δύναται νὰ ἐπικριθῶσιν, ἐν συνόλῳ ὅμως τὸ σύγγραμμα διαπνέεται ὑπὸ ὀρθοῦ καὶ ἄγιου φρονήματος καὶ εἶναι ἄξιον πάσης προσοχῆς.

G. Hofmann, Athos e Roma (Orientalia Christiana Vol. V - 2) Roma 1925.

Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου Τιμοθέου Θέμελη, Αἱ Σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις 1924.

Τοῦ αὐτοῦ: Ἡ ἐν Βηθλέεμ Βασιλικὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἐν Ἱεροσολύμοις 1923.

I. M., Ὁ περὶ τὰ πανάγια προσκυνήματα ἁγῶν ὑπὸ τῆ τουρκικῆ ἐξουσίᾳ (1517—1917) Ἐν Ἱεροσολύμοις 1924.

K. Ἀμάντου, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Νοτιοσλαῦοι. Ἐν Ἀθήναις 1923.

George la Piana, The Roman Church at the end of the second Century, ἐν Harvard Theological Review, vol. XVIII, 3, 1925, σ. 201—277.

Bericht über den X. Internationalen Altkatholiken — Kongress in Bern v. m 2. bis. 4. september 1925.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Χρονολογικὸς πίναξ τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, «Πάντιανος» Ἀλεξανδρείας ἀριθ. 10, ἔτ. 1926, α. 145—148.

Κυπριακὰ Χρονικά, Μηνιαῖον ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐν Κύπρῳ, ἔτος Γ' 1925. Τὸ ἀρίστον περιοδικὸν τοῦτο ἰδρυθὲν προνοίᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κυτίου Νικοδήμου, διευθύνεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν κ. κ. Ν. Γ. Κυριακῆ, Α. Ζ. Πιερίδου Ἰ. Α. Γ. Συκοκρη. Περιεχόμενα τοῦ ἔτους Γ'. L. Baldassare. — Epaves de la Latinité de Chypre. — *Διομ. Χ. Γεωργιάδης*. Ἡ μήτηρ τοῦ André Chenier. — Excerpta Cypria. — *Μ. Κυτίου*. — Νεοφύτου Ροδινοῦ, περὶ ἡρώων, στρατηγῶν φιλοσόφων, ἁγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων ὅπου εὐγένησαι ἀπὸ τὸ νησί τῆς Κύπρου. — Διήγησις εἰς τὸν θρητικὸν τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ τῆς εὐλογημένης Κύπρου. — Βυζαντινὰ αἰνίγματα. — Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ ἔγγραφα. — *Νικ. Κλ. Λανίτη*. Ποία ἡ μήτηρ τοῦ Ἀν. Σενιέ. — *Π. Δ. Μητροπούλου*. Γεώργιος Μανσοῦρ Δαυίδ. *Χ. Παπαδοπούλου*. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἀποστόλων. Διορθωτικὰ σημεῖα. — Παραδόσεις. — *Ι. Κ. Περσιτιάνη*. Ἐπιγραφή ἐκ Κερυνείας. — Ἀρχαιολογικά. — *ε. r. Sforza*. — La mère d' André Chenier. — Ποία ἡ μήτηρ τοῦ Ἀνδρέα Σενιέ. *Ι. Α. Συκούρη*. Κυπριακὸς κώδιξ τῶν χρονικῶν Μιχαὴλ Γλύκα καὶ Γεωργίου Μοναχοῦ. Ποικίλα περὶ Κύπρου. — Μοναστήρια ἐν Κύπρῳ Ἀπόστολος Ἀρδέας Πιτσιλιάς. — *Β. Τατάκη*. Δύο λόγια γὰρ τὴν μητέρα τοῦ Ἀνδρέα Σενιέ. — *Σ. Π. Φαρμακίδης*. Ἐτυμολογικά. — Ἐφτακώμη. Περὶ τῆς λέξεως Μισταρκός. Παναγιωτάτης Ἀγιοτάτος. — *Δ. Φιλίππου*. Ἡ πρώτη ἐν Κύπρῳ Ἀραβικὴ ἐπιδρομή. — Ἡ Ἱ. Μονὴ Τροοδιτίσης. Sir Samuel Baker. Ἡ Τροοδίτισσα. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Νεοφύ-

του. — Ερσττος ὁ ΙΗ τῆς Σκανδιναβίας καὶ ἡ Κύπρος. Διάφορα. Ποία ἡ Μήτηρ τοῦ Ἀντρέα Chénier.

Ἡπειρωτικά Χρονικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον προνοίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος Βλάχου, ἐπιμελείᾳ δὲ τῶν Ἡπειρωτῶν Περικλέους Βιζουκίδου, ἐν Βερολίῳ, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου ἐν Ἀθήναις, Ἀλκιβιάδου Κοντοπάνου ἐν Ἰωαννίνοις 1926 τεύχος Α'. Μετὰ πρόλογον τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ ἐκδότου τοῦ ἀρίστου ἐκ πάσης ἐπόψεως περιοδικοῦ τούτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος δημοσιεύονται ἐν τῷ πρώτῳ τετραμηνιαίῳ τεύχει **Γ. Χατζιδάκη**, Ἡ Ἡπειρος καλεῖ τοὺς ἐρευνητάς της, **Λουδ. Βύργγκερ**, Δοκίμιον βιβλιογραφικῶν τῶν περὶ τῆς Ἡπείρου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους δημοσιευθέντων, **Γ. Ἀναγνωστοπούλου**, Ἐπίγραμμα τοῦ Wilamowitz ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῶν Ἰωαννίνων, **Κλ. Νικολαΐδου**, Ὁ ἀνταγωνισμὸς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐν Ἡλείῳ καὶ Ἀλβανίᾳ πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, **Α. Συγγοπούλου**, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἰωαννίνων, **Νίκου Βέη**, Ὁ Χριστοφόρος Βαλαωρίτης καὶ τὸ βραχὺ χρονικὸν αὐτοῦ, **Ι. Βογιατζίδου**, Συμβολὴ εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου **Γ. Ἀναγνωστοπούλου**, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου, τοῦ αὐτοῦ, Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμῶν. Βιβλιοκρισία.

M d' Herbigny, Après la Mort du Patriarche Tykhon. (Orientalia Christiana, Vol. iv. 2, June 1925), Rome, Pontificio Instituto Orientale.

Max Löhr, Das Deuteronomium (Untersuchungen zum Hexateuchproblem II. Schriften der Königsberger Gelehrten Gesellschaft: geisteswissenschaftliche Klasse. I. Jahr, Heft, 6, 163—208). Berlin Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, 1925.

Epistulae Apostolorum, nach dem Äthiojischen und Koptischen Texte herausgegeben von Hugo Duensing. (Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen, 152.) Bonn, Marcus & Weber, 1925.

Alttestamentliche Forschungen Sonderheit der Theologischen Studien und Kritiken. Erstes Heft, 1925. Gotha-Stuttgart, Perthes, 1925.

Inscriptiones Latinae Christianae Veteres. Edidit Ernertus Diehl. Fasc. 5 Berlin, Weidmann, 1925.

G. Engelmann, Der Esoterischen Sinn der Bibel, Berlin, Pyramidenverlag Dr. Schwarz & Co., 1925.

E. de Faye, Gnostiques et Gnosticisme. Étude Critique des Documents du Gnosticisme Chrétien aux I^e et IIIe Siècles. Édition augmentée. Paris Paul Geuthner, 1925.

J. Viteau Un Énigme Historique. Le Rôle de Saint Jean. Auxerre, Imprimerie Moderne, 1923.

Τοῦ αὐτοῦ: La Fin de S. Jean Baptiste dans les Évangiles. Un Problème littéraire. Le Puy, Peyriller Rouchon et Camon, 1923.

L. Mariès. Le Commentaire de Diodore de Tarse sur les Psaumes. Examen-sommaire et classement provisoire des Éléments de la Tradition manuscrite. (Extrait de la Revue de l' Orient Chrétien 3e Série. T. IV, Nos. 1 et 2.) Paris, Picard, 1924.

Carl. Mirbt, Quellen zur Geschichte des Papsttums und des Römischen Katholizismus. Vierte Auflage. Tübingen, J. C. Mohr, 1924.

Y. Brilioth, The Anglican Revival. Studies in the Oxford Movement. London and New York, Longmans, Green and Co 1925.

A. W. Cooke, Sacraments and Society. A Study of the Origin and Value of Rites in Religion. Boston, Badger, 1924.

K. Holl, Urchristentum und Religionsgeschichte (Studien des Apologetischen Seminars in Wernigerode, o. Heft.) Gütersloh, Bertelsmann, 1925.

Rud. Ehrenberg, Leben und Tod. (Studien des Apologetischen Seminars in Wernigerode, 11 Heft.) Gütersloh Bertelsmann, 1925.

Birt, Th.: Alexander der Grosse und das Weltgriechentum bis zum Erscheinen Jesu 1925.

Achelis, H.: Das Christentum in den ersten drei Jahrhunderten. 2. Auflage mit 20 Tafeln. Verlag Quelle & Meyer in Leipzig. 1922

Bell, G. K. A.: Documents on Christian Unity 1920—24. Oxford University Press London: Humphrey Milford, 1925.

Behm, Joh.: Gott und die Geschichte. Ein Geschichtsbild der Offenbarung Johannis. Verlag C. Bertelsmann, Gütersloh. 1925.

Hoffmann, G.: Die griechisch-katholische Gemeinde in Breslau unter Friedrich d. Gr. Breslau, Wilh. Gottl. Korn, Schweindnitzer Strasse 47, 1925.

Kopp M.: Altkatholizismus und Protestantismus. 2. Auflage. Friburg i. Br., Willibrordbuchhandlung 1925.

Simon, P.: Wiedervereinigung im Glauben. Verlag F. Schöningh. Paderborn 1925.

Söderblom, N.: Einigung der Christenheit, Tatgemeinschaft der Kirche aus dem Geist werktätiger Liebe. Übersetzt und eingeleitet von Peter Katz. Mit Titelbild und Faksimile. C. Ed. Müllers Verlag, Halle (Saale) 1925.

Wallau, R.: Die Einigung der Kirche. Furcheverlag, Berlin N. W. 7 1925.

N. Söderblom. — Manuel d' histoire des Religions (Manuel de C. P. Tiele, revu et augmenté). Édit. française W. Corswant. Paris, Leroux, 1925.

Dr. I Siekenberger. — Kurzgefasste Einleitung in das N. T. Herder 1925.